

רִיבֵּאֲוֵי עַשׂ

תולדות העיירה במשך הדורות בתקופת היותה מרכז תנועת חב"ד
העולמית במשך 102 שנים: שלחי תקע"ג - תחלת תרע"ו (1813-1915)

צד הארץ ומלואה
שמואל בצלאל ב"ר
שבת ששמיז
מלכותאוישש

1-й ШНЕЕРСОНЪ
 М. Любавичъ, Мог. губ.

Quinto 1881
Gente / persona a quien se le
canta un himno a la Virgen
Quinto 1881

Handwritten envelope with a purple oval postmark. The postmark text reads: MAY 20 1962, FBI, BUREAU OF INVESTIGATION, WASHINGTON, and Robert M. La Follette. The envelope is addressed to the FBI, Bureau of Investigation, Washington, D.C.

ידיעה למחר על ידי

אגודת חסידי חב"ד במדינות חבר העמים

ליובאוויטש

תולדות העיירה במשך הדורות
בתקופת היותה מרכז תנועת חב"ד העולמית
במשך 102 שנים:
שלהי תקע"ג - תחלת תרע"ו (1813 - 1915)

*

יוצא לאור לרגל פתיחת מוזיאון מיוחד בעיירה ליובאוויטש
ביום השלישי - ג' ניסן תשס"א
80 שנים לשריפת החצר בליובאוויטש - תחלת ניסן תרפ"א
81 שנים להסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע - ב' ניסן תר"פ

*

יוצא לאור על ידי

אגודת חסידי חב"ד במדינות חבר העמים

תוכן

- א. יסוד העיירה ליובאוויטש
- ב. ליובאוויטש בדור הראשון של חב"ד
- ג. ליובאוויטש בדור השני של חב"ד
- ד. ליובאוויטש בדור השלישי של חב"ד
- ה. ליובאוויטש בדור הרביעי של חב"ד
- ו. ליובאוויטש בדור החמישי של חב"ד
- ז. ליובאוויטש בדור הששי של חב"ד
- ח. ליובאוויטש בתקופתנו

פתח דבר

העיירה ליובאוויטש נוסדה לערך לפני 500 שנים, ותמיד התקיימה בה קהלה חשובה של יהודים. אמנם המיוחד שבעיירה הזאת הוא, שבמשך 102 שנים היתה העיירה הזאת מרכז של תנועת חב"ד העולמית.

עיירה קטנה היא "ליובאוויטש", אבל היא מפורסמת בכל העולם כולו, על ידי שתנועת חב"ד העולמית נקראת על שם העיירה "ליובאוויטש".

מייסד חסידות חב"ד, האדמו"ר רבי שניאור זלמן מלאדי בעל התניא והשלחן ערוך, למד בילדותו בעיירה ליובאוויטש. בתקופת נשיאותו התקיים מרכז תנועת חב"ד בעיירות לאזניא ולאדי (הסמוכות לליובאוויטש).

זמן קצר אחרי הסתלקותו, עם תום מלחמת נפוליון בשנת תקע"ג (1813), התיישב בעיירה ליובאוויטש - האדמו"ר השני לתנועת חב"ד (כ"ק אדמו"ר דובער מליובאוויטש, הנקרא אדמו"ר האמצעי). בנה בה דירה ובית כנסת גדול.

בעיירה ליובאוויטש התקיים מרכז תנועת חב"ד גם בתקופת האדמו"ר השלישי (כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שניאורסאהן, בעל ה"צמח צדק"); בתקופת האדמו"ר הרביעי (כ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, רבי שמואל שניאורסאהן); ובתקופת האדמו"ר החמישי (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, רבי שלום דובער שניאורסאהן).

אלא שכרגיל באותן התקופות ובאותן המקומות, מזמן לזמן היו פורצות בהן שריפות, עד שבת העץ היו נשרפים כליל. אחרי כל שריפה קנו עוד חלקה באותה חצר בליובאוויטש ובנו עליה בתים מרווחים יותר, עד שהפכה כל החצר להיות "החצר בליובאוויטש" - בה' הידיעה.

בעת מלחמת העולם הראשונה, בתחלת שנת תרע"ו (1915), בהתקרב הצבא הגרמני לאיזור ליובאוויטש, הוכרח כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ובני ביתו לעזוב את ליובאוויטש; מתוך תקוה שאחרי המלחמה יוכלו לחזור לביתם בליובאוויטש.

למעשה היה זה סיום תקופת זמנה של ליובאוויטש - בתור מרכז תנועת חב"ד. בשנת תר"פ (1920) נסתלק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ברוסטוב. בשנת תרפ"א (1921) נשרף כל חצר רבותינו בעיירה ליובאוויטש. ומאז שממה העיר מלהיות מרכז תנועת חב"ד.

עם פתיחת מסך הברזל, התחיל הרב נתן ש"י גורארי, שליח הרבי לבופולו נ.י. לדון עם ממשלת רוסיה בקשר לבניית מוזיאון מיוחד בעיירה ליובאוויטש. במשך שנות הפעילות הזאת הירבה הרב גורארי לקבל עידוד וזירוז מאת הרבי - להביא את התוכנית לביצוע.

בשנת תשנ"א, בשעה ששלח הרבי את המשלחת המיוחדת לרוסיה בנושא גאולת הספרים, מינה את ארבעת חברי המשלחת להנהלת אגודת חב"ד ברוסיה (ואח"כ במדינות חבר העמים). המשלחת נפגשה עם ממשלת רוסיה ודנו בנושא. הממשל שלח אז המלצה אל ראשות פלך סמולנסק (שאליה שייכת גם העיירה ליובאוויטש) לעזור בביצוע התוכנית.

במשך השנים הרבה להתעסק בנושא הרב נתן ש"י גורארי, ובהשתדלותו נכנס לנושא הזה גם הנגיד מר אליה ש"י סגל.

בשנת תשנ"ו (1996) הוא קנה חלק מחצר רבותינו בליובאוויטש למטרה הנזכרת. בשנת תשנ"ח (1998) הוא קנה חלק נוסף בחצר, ואת החלק השלישי והאחרון קנה בשנת תש"ס (2000).

מיד התחילה בניית בית המוזיאון במרכז החצר. לקראת תחלת ניסן הושלמה בניית המוזיאון, ונפתח המוזיאון לציבור.

"מוזיאון ליובאוויטש - שעל ידי אגודת חסידי חב"ד במדינות חבר העמים" מנוהל על ידי הרב יוסף יצחק הכהן ש"י אהרונוב, הרב שלום דובער ש"י לויך והרב נתן ש"י גורארי.

*

השתתפו בעריכת החוברת: הרב שלום דובער ש"י לויך. הרב אהרן ליב ש"י רסקין. התמים מאיר ש"י לויך.

הנהלת "אגודת חסידי חב"ד במדינות חבר העמים"

שלהי אדר ה'תשס"א

אחד מתושבי ליובאוויטש בתקופת רבינו הזקן היה תלמידו החסיד ר' צבי הירש זרחי. תולדותיו נרשמו על ידי נכדו ר' יוסף (אהלי ליובאוויטש, ג, עמ' 32).

העיירה ליובאוויטש - תצלומי אויר - חורף תשנ"ב (1992)
במרכז נראה רחוב בראם (ממערב למזרח)
המשכו - רחוב שיינער (די קאלטע גאס)

במרכז נראה רחוב שילעווע (ממזרח למערב)
מתחיל ליד חצר רבותינו והולך לסמולנסק

חלק המערבי של העיירה
במרכז - רחוב טאמסקע (מצפון לדרום)
בהמשכו פונים לימין - בדרך לאהל
לשמאל נראים עצים - לידם היתה רחבת השוק

ליובאוויטש בדור הראשון של חב"ד

מרכז תנועת חסידות חב"ד עבר לעיירה ליובאוויטש בתחלת הדור השני, בשלהי שנת תקע"ג (1813). בדור הראשון היה מרכז התנועה בעיירות לאזניא (תקמ"ג - תקס"א; 1783 - 1801) ולאדי (תקס"א - תקע"ב; 1801 - 1812) הסמוכות לליובאוויטש.

אמנם כבר מייסד של תנועת חסידות חב"ד, כ"ק אדמו"ר הזקן - רבי שניאור זלמן, שהה בצעירותו בליובאוויטש, שם למד תורה מפי הרה"ק רבי יששכר בער מליובאוויטש.

מקום מגורו של רבי שניאור זלמן היה אז בעיירה לאזניא, הסמוכה לליובאוויטש. רבה של ליובאוויטש היה החסיד רבי יששכר בער, מתלמידי המגיד ממעזריטש - מנהיג החסידות, ואליו נסע רבי שניאור זלמן הצעיר ללמוד תורה. אחרי שייסד רבינו הזקן את תנועת חב"ד, הפך רבי יששכר בער מליובאוויטש להיות חסיד שלו. בנו רבי יוסף מליובאוויטש היה מגדולי התלמידים של רבינו הזקן מייסד חסידות חב"ד (בית רבי עמ' 148).

אחריו התמנה רבי בנימין להיות רבה של העיירה ליובאוויטש. הוא פנה בשאלות הלכתיות אל רבינו הזקן (שאלות ותשובות רבינו הזקן סי' יז).

רשימה של כחמישים משפחות שהתגוררו באותה תקופה בליובאוויטש נרשמה בשנת תקמ"ד (1784) ונדפסה בספרון הנזכר של הענדל דייטש.

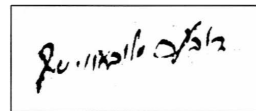
גודל בית הכנסת שבנה כ"ק אדמו"ר האמצעי היה 60x40 ארשין (לערך 42 על 28 מטר).

ליובאוויטש בדור השני של חב"ד

האדמו"ר השני לבית חב"ד, רבי דובער מליובאוויטש, התיישב בליובאוויטש מיד בתחלת ימי נשיאותו, בשלהי קיץ תקע"ג - תחלת תקע"ד (1813).

היה זה מיד אחרי מלחמת נפוליון, כאשר כ"ק אביו אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד - רבי שניאור זלמן, ברח מלאדי, טולטל במשך כמה חדשים מעיר לעיר ומכפר לכפר, עד אשר בכ"ד טבת תקע"ג נסתלקה נשמתו בכפר פיענא.

במשך הקיץ חזר בנו ממלא מקומו רבי דובער לרוסיה הלבנה וקבע את מקום מושבו בעיירה ליובאוויטש.

חתימתו: דובער מליובאוויטש

בדיווח של החוקר קורינצקי (מאסר וגאולת אדמו"ר האמצעי עמ' סג), שכתב אל בית המשפט בשנת תקפ"ו (1825) מספר, שבתחלה קנה בית עץ מאת בעל האחוזה מר קרויער, ואח"כ בנה בחצר בית כנסת גדול של עץ. הבניה התחילה בשנת תקע"ד (1814) ונמשכה שנה או שתיים.

אורך בית הכנסת הוא 10 סאזשין (לערך 21 מטר) ורחבו 6 סאזשין (לערך 13 מטר). בכניסה לבית הכנסת יש פרוזדור שפתוח לשני הצדדים. באמצע בית הכנסת עומדת בימה עם שלחן הקריאה.

עוד הולך ומונה את מספר ספרי התורה (שנכתבו על ידי הסופר מיאנאוויטש), המנורות (שהוזמנו מפטרבורג), הפמוטים, הווילונות והמפות.

אוסף הספרים, שבו 611 ספרים, עומד בביתו בארבע ארונות. הספרים עשויים להשאלה לאנשי העיירה.

בזכרונות הרבי מליובאוויטש (פרק א) מסופר שבאותה שעה גרו בליובאוויטש מאה ועשר משפחות.

גם מספר (ס' השיחות קיץ ת"ש ע' 95) שאת הבתים בנה באותו שטח שלמד בו כ"ק אביו אדמו"ר הזקן אצל הרב יששכר בער.

לעומת דיווח החוקר הנזכר, כותב כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ני"ע ברשימותיו (בית משיח 207 ע' 39) אשר

מיד כשהתיישב כ"ק אדמו"ר האמצעי בליובאוויטש התחילו לנהור לליובאוויטש אנ"ש מכל המדינה, הן לשמוע דא"י"ח והן לשאול עצות ביחידות, הן לביקורים קצרים של יום או יומיים והן לביקורים ארוכים יותר - לשהות בליובאוויטש שבוע או שבועיים.

כשהתרבה מאד מספר האורחים המגיעים לליובאוויטש הוכרח רבינו לתקן תקנות מיוחדות המגבילות את רשיון הנסיעות האלו (אגרות קודש שלו אגרות כ; כד).

מלבד זאת היה כ"ק אדמו"ר האמצעי נוסע בעצמו מליובאוויטש אל העיירות שבהם גרים אנ"ש, לחזור לפנייהם דא"י"ח ולקבלם ליחידות (שם אגרת כא).

בימיו האחרונים לא היה כ"ק אדמו"ר האמצעי בליובאוויטש.

בתחלת שנת תקפ"ח (1817) נסע להשתטח על ציון כ"ק אביו אדמו"ר הזקן בהאדיטש הרחוקה.

בדרך חזרה, בהיותו בעיר ניעזין, היתה הסתלקותו ביו"ד כסלו, ושם מנוחתו כבוד.

מפה רשמית של העיירה ליובאוויטש מהחקופה שלפנינו - שנת תקע"ז (1817)

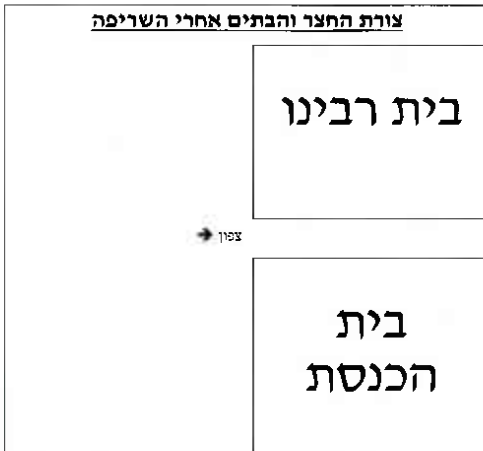
אחרי הועידה הנוכחית קיבל רבינו מהממשל תעודת אזרח נכבד לדורותיו (ראה אודות כל זאת בחוברת "אדמו"ר הצמח צדק ותנועת ההשכלה").

באגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (חלק ב' ע' קז) מסופר שבמשך התקופה הזאת יסד רבינו ישיבה בליובאוויטש, ובעוד כמה עיירות.

במשך השנים היו כמה שריפות בליובאוויטש, אמנם העיקרית והכי ממורסמת שבהם היא השריפה שהייתה בין השנים תר"ז-תר"ח (1856-1858), שבה נשרף בית רבינו, עם כל החצר, וחלק גדול של הספרים וכתבי-יד-קודש שלו (ספריית ליובאוויטש, עמ' לג-ה). אח"כ בנו את כל החצר והבתים מחדש, באופן מרווח יותר.

לפני השריפה היתה לו דירה קטנה בפינת החצר (מערבית צפונית), ולידה (לצד מזרח) בית הכנסת. אחרי השריפה הרחיב את ביתו - גם על שטח שהיה בתחלה בית הכנסת. גם קנה עוד שטח קרקע בתוך החצר (לצד מזרח) ובנה עליו בית הכנסת גדול מאד.

ליובאוויטש בדור השלישי של חב"ד

האדמו"ר השלישי בבית חב"ד, רבי מנחם מענדל מליובאוויטש, בעל ה"צמח צדק", נולד בערב ר"ה תק"נ (1789) בעיר לאזנא.

יחד עם כ"ק דודו וחותנו אדמו"ר האמצעי, התיישב בליובאוויטש בשלהי שנת תקע"ג - תחלת שנת תקע"ד (1813). אחרי הסתלקות כ"ק דודו וחותנו אדמו"ר האמצעי, בשנת תקפ"ח (1827) קיבל את נשיאות חב"ד.

קרוב לארבעים שנה נהג את נשיאותו בליובאוויטש, שהיה אבו הפינה, שהכל פונים אליו בכל עת.

מלבד זאת רגיל היה האדמו"ר לנסוע כל שנה לבקר את אג"ש בעיירות, כל שנה באיזור אחר, לומר לפנייהם דא"ח ולקבלם ליחידות.

כך היה לפחות בעשרת השנים הראשונות לנשיאותו. מתוך "רשימת מאמרי דא"ח של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק" (קה"ת תשנ"ד) למדנו, כי עד שנת תקצ"ז (1837) ביקר ביותר משלושים עיירות (ראה מבוא שם עמ' 7).

בשנת תר"א (1841) הלשינו ה"משכילים" על רבינו כי הוא מתנגד לתוכנית הממשלה להכריח את ילדי ישראל ללמוד "השכלה" במקום תורת ה'. בא אז שוטר מיוחד לליובאוויטש שחקר את האדמו"ר וערך חיפוש בביתו. מרוב התרגשות ופחד חלה האדמו"ר ונפל למשכב.

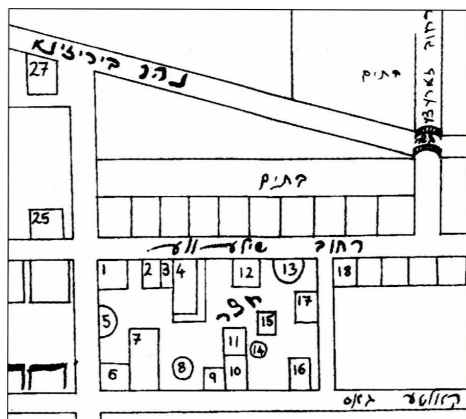
בהמשך לזה הוטל על רבינו השגחת סתר תמידית ע"י המשטרה החשאית. היא נמשכה עד אביב תר"ז (1847), שאז החליט הממשל שאין שום דופי בהנהגת רבינו והסירה את השגחת הסתר התמידית שעליו (פרדס חב"ד 4 עמ' 59 ואילך).

אחרי ההלשנה הנוכחית הציעו ה"משכילים" לממשלה לקרוא לוועידה מיוחדת, שבה ישתתפו שר ההשכלה עם אחדים מגדולי ישראל, ובו יכריחו אותם להסכים לפתיחת בתי "השכלה" לנוער היהודי. הם הציעו להזמין לוועידה הזאת גם את רבינו.

האדמו"ר השיב על כך, שמאז החיפוש-בית והחקירות, בריאותו חלושה ואינו יכול לנסוע ולהשתתף בוועידה. אך בסופו של דבר הוסכם, שחשוב מאד שהאדמו"ר יסע לוועידה, כדי לשמור מפני התוכניות הנוכחות ולהבטיח שלא יבואו בה החלטות בלתי רצויות. הועידה התקיימה בחדשי הקיץ תר"ג (1843).

החצר בליובאוויטש (עבר הדרומי-מזרחי)
תצלום אוויר - חורף תשנ"ב (1992)
למעלה נראה הנהר - לאורך העצים
ליד הנהר (במרכז) נבנה המקוה
למטה - רחוב שייער (די קאלטע גאס)

מפת החצר (מס' 1-17) והמקוה (מס' 27).

כ"ק אדמו"ר הצמח צדק היה הראשון מבין אדמו"רי
חב"ד שהי בליובאוויטש עד יומו האחרון - ביי"ג ניסן
תרכ"ו (1866), ושם מנוחתו כבוד.

בצוואתו כתב שלא לבנות בנין על קברו לא מלבנים
ולא מעצים. אמנם למעשה חששו שהערלים יחפרו
בקבר לחפש שם זהב, שאולי הוטמן בו, ולכן הוכרחו
לבנות אהל של קירות גבוהים מסביב לקברו, בלי גג.
ואח"כ הוסיפו ובנו עוד חדר לצד הדרומי של האהל,
להיות בית המדרש סמוך לקברו (אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש נ"ע אגרת מ).

החצר בליובאוויטש - עבר הצפוני-מערבי
תצלום אוויר - חורף תשנ"ב (1992)
בפינה הרחוב למטה - בית אדמו"ר
ברחבת החצר שבחמנה - בית הכנסת

למטה - רחוב שילעווע
לצד ימין - רחוב האחלוקא (הרחוב שלפני השוק)
למעלה - רחוב שייער (די קאלטע גאס)

בתוך ביתו (במקום שהיה בית הכנסת בתחלה)
הקדיש שני חדרים גדולים לתפלה, שבו התפלל המנין
במשך השנה. ואילו בית הכנסת הגדול הוקדש לתפלה
וחזרת דא"י (אמירת חסידות) בעת שחקיבוץ גדול,
היינו בשעה שמגיעים אורחים רבים לשהות ולשמוע
חסידות מאת רבינו בליובאוויטש (אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש נ"ע אגרת מב, ושם עמ' מד).

ביתו החדש היה גדול ורחב, גדלו 30X30 ארשין (לערך
21X21 מטר). ואחרי הפסק קטן נבנה בית הכנסת,
בשטח החדש שנקנה בחצר.

ביתו של רבינו היה מלא ארונות ספרים. קירותיו של
חדר היחידות ושל חדר הסמוך לו מכוסים היו
בארונות מלאים וגדושים בספרים וכתבי יד (ספריית
ליובאוויטש עמ' לא).

חלק מהספרים וכתבי היד נשרפו בשריפה הגדולה
הנזכרת (שם עמ' לג).

מיד כשהתיישבו בליובאוויטש בנו שם גם מקוה. כ"ק
אדמו"ר הצמח צדק מספר בתשובותיו (חלק יו"ד סי'
קב) באיזה אופן בנו אותו.

אח"כ בנו את המקוה על שפת הנהר, לא רחוק
מהחצר של רבותינו (ראה תיקוני מקוואות ע' לח).

רב העיירה ליובאוויטש בתקופת כ"ק אדמו"ר הצמח
צדק: משנת תקצ"ב (1832) ואילך היה הרב יששכר
בער הלוי הורביץ, ואחריו - הרב אברהם ב"ר אביגדור
הכהן.

עבר המזרחי של החצר, שבו נבנה ה"בית חומה"
תצלום אייר - חורף תשנ"ב (1992)
למעלה נראה החלק המערבי של החצר
- שבו האולם הגדול והקטן ודירות רבותיו
לצד שמאל - רחוב שיינר (זי קאלטע גאס)

בשנת תרס"ו (1906) נתקבלה תרומה חשובה לצורך זה (כרס חב"ד ג עמ' 142). במשך השנים הסמוכות נבנו שני בתי לבנים בחלק המזרחי של החצר, שבהם גם היה אולם הלימודים לתלמידי השיעורים, חדר האוכל המיוחד לחג הפסח ופנת טה לתלמידי הישיבה (רשימות דברים - חטריק ח"ב בסופו. ליובאוויטש וחייליה ע' 22. כור עוני עמ' 152).

גם מקוה התחיל אז כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לבנות בחלק המזרחי של החצר; אלא שהיו בזה מניעות עצומות, והוחלט לשפץ את המקוה במקומה הקודם (אגרות קודש שלו ח"ד אגרת תתקסג).

כשגדלה הישיבה והמקום לא הספיק, נפתחו סניפים רבים לישיבה בעיירות שונות ברוסיה: זעמבין; קובליץ; נעויל; האראדישץ; דאקשיץ; באביטאוויטש; חאראל; חרסון; חרקוב; ראמען; שצעדרין (ראה מבוא לאגרות קודש אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"ג עמ' 11-8).

ישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש התקיימה במשך יותר מעשרים שנה, משלהי שנת תרנ"ז (1817) עד שנת תרע"ח (1918).

בשנת תרע"ח (1918) עברה הישיבה לקרעמענטש, ואחרי כן התחילו הרדיפות על הדת ברוסיה, הישיבה ירדה לאט לאט למחתרת - בעשרות עיירות ברוסיה (ראה תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית עמ' רכז ואילך).

ליובאוויטש בדור החמישי של חב"ד

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער נולד בליובאוויטש כ' מרחשון תרכ"א (1860).

משך זמן אחרי הסתלקות כ"ק אביו אדמו"ר מוהר"ש נ"ע, בשנת תרמ"ג (1882), קיבל עליו את נשיאות חב"ד.

בקץ תרנ"ז (1897) ייסד רבינו את ישיבת תומכי תמימים. בתחלה למדו התלמידים בכמה מקומות שבחצר, אמנם בשנת תרס"א (1901) התרבה מספר התלמידים, ואז התחילו הלימודים באולם הגדול.

האולם הגדול נבנה מתחלה להיות בנין קיץ, בלי תנורים לחממו, עם קירות עץ פשוטים שהתקלקלו במשך השנים. התחילו אז לשפץ את הבית. השיפוץ נמשך עד שנת תרס"ג (1903), שבמשך הזמן הזה בנו בו את התנורים, חידשו את היסודות והרצפה, חלונות חדשים ושאר השיפוצים הנדרשים ללימוד הישיבה (אגרות קודש אדמו"ר מוהר"ש נ"ע ח"ג אגרות תר"ט; תרכ).

לימוד התלמידים באולם הגדול היה אצל 18 שלחנות גדולים, עד 10 תלמידים אצל שני שלחן. באמצע האולם בימה רחבה, ועליה שני שלחנות עבור המשגיחים (רשימות דברים ח"א עמ' שטו).

בשנה הבאה תרס"ב (1902) בנו מטבח וחדר אוכל בחצר לתלמידי הישיבה (תולדות התמימים, כרס חב"ד 3 עמ' 57).

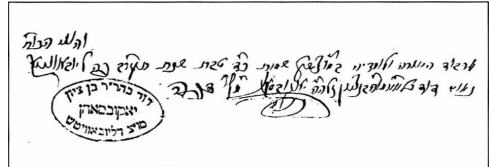
ציור החצר כפי שהיה בתקופת הישיבה "תומכי תמימים"
האולם הגדול - בצד ימין למטה והאולם הקטן במרכז למטה
ה"בית חומה" לצד שמאל במרכז

בית התבשיל הזה הספיק לכמה שנים; עד אשר התרחבה הישיבה ביותר והוכרחו לבנות בחצר עוד בית גדול, עבור בית האוכל לתלמידי הישיבה. גם התרבו אז תלמידי החדרים שבאו ללמוד בליובאוויטש, ולא הספיק המקום לכל אלו, ולמדו גם הם בבנין החדש הנ"ל.

ספרים חדרושים לו. אמנם כל אוסף הספרים הגדול, אלפים רבים של ספרים ומאות כרכי כתבי-יד, ארזו ב-35 ארגזים גדולים והניחו למשמרת במחסנים של החסיד ר' זאלקינד פערסיץ במוסקבה.

אח"כ נלקחו ספרים וכתבי-יד אלו אל הספרייה הצבורית במוסקבה, ושם נמצאים הם בגלות עד היום הזה.

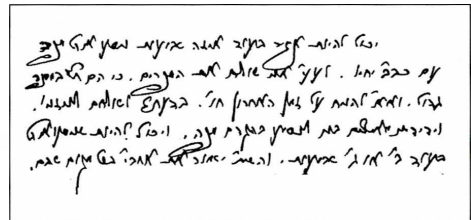
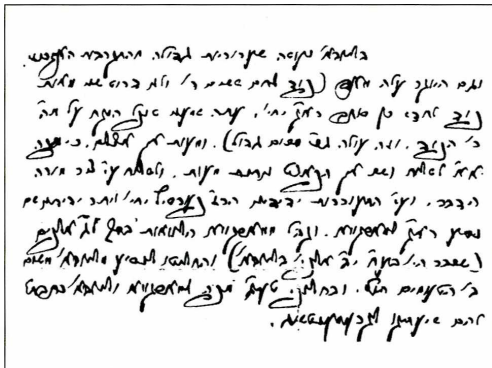
רב העיירה ליובאוויטש בתקופת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע היה הרב דוד יעקבסון.

חתמת וחותמת רב העיירה הרב דוד יעקבסון

אחרי נסיעת הרבי ובני ביתו מליובאוויטש, נשארה הישיבה תומכי תמימים ללמוד בישיבה עוד שנתיים וחצי. אחרוני התלמידים עזבו את העיירה ליובאוויטש, בדרכם לישיבה בקרעמענטש, בשלהי קיץ תרע"ח (1918).

בימי מלחמת העולם הראשונה, בתחלת שנת תרע"ו (1915), כשהתקרב הצבא הגרמני לאיזור ליובאוויטש, הוכרחו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ובני ביתו לברוח מליובאוויטש. היו כמה שבועות בדרך ואח"כ התיישבו ברוסטוב על נהר דון, שפנים המדינה רחוק מהספר.

כת"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע
אודות ההכרח לנסוע מליובאוויטש

כת"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע
אודות הכרח הישיבה לעזוב את ליובאוויטש

לפני נסיעת הקבוצה האחרונה של תלמידי הישיבה מליובאוויטש, סידרו את כל החפצים שנשארו, לחלקם ולהצניעם כמה שאפשר. חפרו בעומק, במרתף של בית הרבי, והצניעו שם את החפצים.

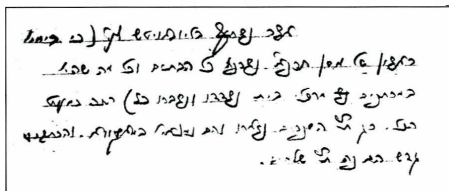
לפני הנסיעה ישבו להתוועדות, עם רגש מר - שנפרדים מליובאוויטש; אף שהיתה התקווה שזהו רק דבר זמני, ובתום המלחמה יחזרו כולם לליובאוויטש (זכרון לבני ישראל עמי' עג).

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע כותב (אגרות קודש ח"י עמ' נד): באנו לפה ראסטאו בשנת תרע"ו בחדש מרחשוון בסופו, בתקוותינו בקיץ הבא לחזור למגורינו ליובאוויטש, וכך הלך שנה אחר שנה.

בשנת תר"פ (1920) נסתלק כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ברוסטוב, ושם מנוחתו כבוד.

בשעה שנסע רבינו לרוסטוב, לקח אתו עמו את אוסף כתבי-יד-קודש של רבותינו נשיאינו, ומספר מוגבל של

בתחלת ניסן תרפ"א (1921), ככלות שנה ראשונה להסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שלח ה' אש ממרום ובחצי שעה נשרפו כל הבתים שבחצר רבותינו, וכל מה שהיה במרתפים נשדד ונשבר על ידי הנכרים (שם ובחי"ד עמ' רט).

כת"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע
אודות שריפת החצר בליובאוויטש

באותה שעה עדיין היו גרים כמה מאנ"ש בליובאוויטש, אשר העבירו את בית הכנסת לבית החומה. גם בנין המקוה נחרב, ובתחלת שנת תרפ"ב (1921) שלח להם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע סכום מעות לתקון המקוה (שם בחי"ד עמ' צא).

בערב ר"ח אלול של אותה שנה (1922) נסע כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לליובאוויטש להשתטח באהלי הקודש. בהיותו שם חזר מאמר חסידות בבית הכנסת אשר בבית החומה (וזכרון לבני ישראל עמ' פז-ח).

היתה זאת הפעם היחידה שביקר בליובאוויטש אחרי קבלת נשיאות חב"ד.

בקץ תש"א (1941) כבשו הגרמנים את העיירה. ברביעי בנובמבר (ג' מ"ח תש"ב) רצחו את כל 483 היהודים אשר בה, הי"ד (מסמכים המובאים בספר הנ"ל ברוסית).

בתקופה שנחרבה החצר נחרב גם האהל. גם בית המדרש המחובר לאהל נחרב והנכרים גנבו את כתלי הגדר. בשנת תרפ"ד (1924) השתדל כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע לתקן את האהל (אגרות קודש שלו ח"א עמ' שכז), אמנם המצב הכללי הלך והחמיר במשך השנים.

גם בתחלת שנת תרפ"ט (1928) כתב רבינו אל כבוד דודו הרב משה ליב גינזבורג אודות ההשתדלות לעשות תיקונים באהל בליובאוויטש (אגרות קודש חט"ו עמ' רכ).

ליובאוויטש בדור הששי של חב"ד

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנבא יוסף יצחק נולד י"ב תמוז תר"מ (1880) בליובאוויטש.

בקץ תרנ"ג (1893) התקיימה הבר מצוה שלו באולם הגדול הנ"ל, ובשלהי שנת תרנ"ז (1897) התקיימה חתונתו באולם הגדול הנ"ל (סי' המאמרים תש"א ע' 171).

אח"כ נפתחה הישיבה תומכי תמימים והוא מונה להיות מנהל הישיבה.

אחרי חתונתו הוסיפו לבנות אצל בית כ"ק אביו אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע - עוד חדר אחד עבור דירתו (שיחת יו"ד שבט תשכ"ד), ואח"כ עבר לגור בבית הסמוך, בפניה מערבית דרומית של החצר (הבית שנבנה בתחלה עבור מרת דבורה לאה גינזבורג - בת אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, כמסופר לעיל).

בחלק הקדמי של הבית (הפונה אל החצר) היו שני משרדי הישיבה. ובחלק האחורי (הפונה אל הרחוב שייער, המכונה "די קאלטע גאס") היתה דירתו.

החצר בליובאוויטש - עבר הדרומי-מערבי
תצלום אור - תורף תשנ"ב (1992)

כפינה הימנית למטה היה בית כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע הרחוב הנראה הוא "די קאלטע גאס" שמאחורי הבית

אחרי נסיעת אחרוני תלמידי הישיבה מליובאוויטש, בשלהי תרע"ח (1918), התנחלה העירייה בחצר. את האולם הגדול הפכו לתיאטרון העירוני. בית כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע - בית המשפט. חדרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע - ועד ההנהגה העירונית. חדרי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע - בית הפקידות העירונית. בית החומה - בית הספר העירוני (אגרות קודש אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ח"א עמ' שכז).

אבן הפינה לאהל

בשנותיו האחרונות של רבינו, בשנת תש"ט, כאשר דירתו היתה כבר 770- שבני. התעניין לדעת את מצב העיירה ליובאוויטש ומצב האהל, ואם יש אפשרות לעשות בו תיקון (אגרות קודש שלו ח"י עמ' י; מט).

אמנם לפי מצב שנים טרופות אלו לא היתה שום אפשרות ליהודי לנסוע לליובאוויטש ולהתעסק בתיקון האהלים.

חלק מהמצבות שהיו בבית החיים נשדדו ע"י הנכרים לצורך בניית יסודות הבתים; באחד מביקורינו בליובאוויטש, הראה לנו אחד הנכרים, מצבה יהודית הבנויה בחצרו.

בניית האהל

האפשרות הראשונה שהיתה לאחדים מאנ"ש לבוא לליובאוויטש, היתה בשנת תשכ"ו. לצורך זה נסע הרה"ח ר' דוד שי גורביץ, מסמרקנד הרחוקה אל ליובאוויטש, והקים שם את מצבות כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" וכ"ק אדמו"ר מוהר"ש נ"ע ההרסות.

המצבות - לפני הקמתן

סיום השיפוצים באהל

את האהל בנו מחדש בשנת תשמ"ט, הרה"ח ר' דוד שי נחשון ור' אבי שי טאוב. מאז ואילך מרבית אנ"ש לנסוע לליובאוויטש, לבקר בחצר רבותינו ולהשתטח על ציוני רבותינו.

העיירה ליובאוויטש - תצלום אוויר - חורף תשנ"ב (1992)
לשמאל נראה רחוב טאמסקע (במערב העיירה)
הבית הרביעי - בית חב"ד
נראים כמה יוצאים ממנו - בדרך לאהל
במרכז למעלה נראים העצים שליד חתבת השוק
מאחוריה - חצר רבותינו

עם פתיחת מסך הברזל, התחיל הרב נתן גורארי' לדון עם ממשלת רוסיה בקשר לבניית מוזיאון מיוחד על גבי חצר רבותינו בעיירה ליובאוויטש; במשך שנות הפעילות הירבה לקבל עידוד וזירוז מאת הרבי, להביא את התוכנית האמורה לביצוע.

עם פתיחת מסך הברזל, התחיל הרב נתן ש"י גורארי' לדון עם ממשלת רוסיה בקשר לבניית מוזיאון מיוחד בעיירה ליובאוויטש. במשך שנות הפעילות הזאת הירבה הרב גורארי' לקבל עידוד וזירוז מאת הרבי - להביא את התוכנית לביצוע.

בשנת תנש"א, בשעה ששלח הרבי את המשלחת המיוחדת לרוסיה בנושא גאולת הספרים, מינה את ארבעת חברי המשלחת להנהלת אגודת חב"ד ברוסיה (ואח"כ במדינות חבר העמים). המשלחת נפגשה אז עם ממשלת רוסיה ודנו בנושא. הממשל שלח אז המלצה אל ראשות פלך סמולנסק (שאליה שייכת גם העיירה ליובאוויטש) לעזור בביצוע התוכנית.

בהמשך לאותה פגישה, כתב יו"ר ועדת השרים של רוסיה, מר מאלישוב, אל הנהלת אגודת חב"ד ברוסיה, בהצעה למנות אחד מחב"ד שידון עם ראשי פלך סמולנסק בפרטי התוכנית.

בשנת תשנ"ו (1996) נכנס לנושא הזה גם הנגיד מר אליה ש"י סגל. הוא קנה חלק מחצר רבותינו בליובאוויטש למטרה הנוכרת. בשנת תשנ"ח (1998) הוא קנה חלק נוסף בחצר, ואת החלק השלישי והאחרון קנה בשנת תש"ס (2000).

מיד התחיל בבנין בית המוזיאון במרכז החצר. לקראת תחלת ניסן הושלמה בניית המוזיאון, ונפתח המוזיאון לציבור.

ליובאוויטש בתקופתנו

השם ליובאוויטש בתקופתנו מפורסם לא בגלל העיירה "ליובאוויטש" כי אם בגלל התנועה "ליובאוויטש".

מאז עלה כ"ק אדמו"ר, רבי מנחם מענדל שניאורסאהן, על כס נשיאות חב"ד, התחיל לשלוח שלוחים למרחבי תבל, לפתוח מרכזי יהדות וחסידות חב"ד בכל עיר ובכל פינה.

"ליובאוויטש" מפורסמת היום בכל העולם, ויש לה היום לערך אלפי מרכזים, במאות מדינות הפזורות בכל העולם.

מאז נפתחו שערי ברית המועצות, ואח"כ "חבר העמים", שלח הרבי שלוחים רבים לפתוח מרכזי חב"ד גם בעיירות ומדינות רבות ב"חבר העמים".

גם בליובאוויטש נקנתה חצר עם בית, בשנת תשמ"ט, שהפך להיות "בית חב"ד". בבית הזה נאספים כל הנוסעים להשתטח על אהלי הקודש בליובאוויטש, שם כותבים את הפדיון ומשם הולכים אל הציון הקדוש.

בית חב"ד - ליובאוויטש

קבוצות באים מ"בית חב"ד" אל האהל
תצלום אוויר - חורף תשנ"ב (1992)

לזכות

התמימים השלוחים לישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש ברוסטוב

בשנים : תשנ"ט, תש"ס, תשס"א

התי' משה לעהר
התי' מאניס צבי ווינגארטן
התי' ברוך מרדכי ניגען
התי' דוד ברוך ניסנבוים
התי' שניאור זלמן סגל
התי' בן ציון סודק
התי' מנחם מענדל סטאליק
התי' משה סירולניק
התי' יהושע שמואל פוקס
התי' חיים עזרא פרידמן
התי' לוי יצחק צפתמן
התי' לוי יצחק קורינסקי
התי' משה זלמן קמינצקי
התי' לוי קמינצקי
התי' לוי יצחק רוזן
התי' יוחנן רוזנבלט
התי' שלום רוזנברג
התי' מאיר שור
התי' יעקב אפרים שטאק

התי' שמואל הכהן אהרונוב
התי' מנחם מענדל איידלמן
התי' יהושע אליעזרי
התי' מנחם מענדל אלפרוביץ'
התי' גדליה בלומינג
התי' חיים בנימין ברוד
התי' מענדל גוטליב
התי' שמואל אליעזר גולדברג
התי' יצחק גייסינסקי
התי' מרדכי אברהם ישעיה גרונר
התי' דוד הולצברג
התי' פנחס וישצקי
התי' מנחם מענדל זיורנו
התי' דוד הענדן זקליקובסקי
התי' מנחם מענדל טאובר
התי' שלמה טויבנפליגל
התי' שמואל כהן
התי' מאיר לוין
התי' שמואל ליברמן

לחיזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו
ולהצלחה רבה בלימודם ובשליחותם הקדושה

תמימים בליובאוויטש

מסע מצוייני התמימים
בקיץ תשנ"ז, שאורגן ע"י
צעירי אגודת חב"ד - באה"ק ת"ו